

Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n lausunto koskien luonnosta hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta

Lausuntopyyntö 13.8.2021 VN/6075/2021 VN/6075/2021-SM-3

Tiivistelmä

Turvapaikanhakijoiden tuki ry kiittää mahdollisuudesta lausua ulkomaalaislain muuttamista koskien. Pidämme luonnoksessa esitettyjä lakimuutoksia erittäin tarpeellisina ja kannatettavina, mutta laajudeltaan kuitenkin riittämättöminä. Kokonaisuutena katsomme, että lakiesitys turvaa aiempaa paremmin kansainvälistä suojelua saaneiden ihmisten perhe-elämän suojaa Suomessa, ja korjaa lisäksi merkittäviä ongelmia lasten oikeuksien toteutumisessa, joita on aiemmin ollut kansainvälistä ja tilapäistä suojelua saaneiden lasten kohdalla. Toisaalta näemme samalla, että esitys ei riittävällä tavalla takaa kaikkien Suomessa asuvien lasten, kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden tai Suomen kansalaisten oikeutta perheeseen ja perhe-elämän suojaan kansainvälisten sopimusten ja ihmisoikeusmyönteisen lainkäytön edellyttämällä tavalla. Lakiesitys ei myöskään riittävällä tavalla selkiytä ja täsmennä ulkomaalaislain 36 § 2 momentin soveltamisalaa ja käytäntöjä, vaan jättää lain soveltajalle perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta edelleen liian laajan harkintavallan.

Perustuslain edellyttämät vaatimukset lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta jäävät edelleen täyttämättä.

- toimeentuloedellytyksestä tulisi luopua myös uusien perheiden osalta, jotta perhe-elämän suoja koskisi kaikkia yhdenvertaisesti
- Ulkomaalaislain 36 § tulisi täsmentää, jotta se täyttäisi selkeämmin perustuslain asettamat vaatimukset lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Lailla tulisi määritellä tarkemmin ne rajat, joissa ko. pykälää voidaan käyttää kansainvälisillä sopimuksilla suojattua perhe-elämää ja lapsen etua rajoittavasti.
- lakimuutoksessa huomioidaan mahdollisimman hyvin kaikkien lasten universaaleina pidettävät oikeudet ja lapsen edun ensisijaisuus lapsen ja hänen vanhempiansa oleskelulupiin liittyviä asioita arvioitaessa.
- ulkomaalaislain § 60 tulee tarkastella kriittisesti, jotta kansainvälistä suojelua tai oleskeluluvan Suomesta saaneiden oikeus perhe-elämän viettämiseen voisi tosiasiallisesti toteutua

Esitys toimeentuloedellytyksen poistamisesta kansainvälistä ja tilapäistä suojelua saavien henkilöiden perheenjäsenten oleskelulupien osalta tilanteissa, joissa perhe on muodostettu ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista

Kannatamme esitystä toimeentuloedellytyksen poistamisesta kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden perheenjäsenten osalta. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että tällä sinänsä ihmis- ja perusoikeusmyönteisellä esityksellä hallitus on käytännössä ainoastaan perumassa aiemmin tehtyjä kohtuuttomia, perhe-elämän suojaa ja lasten oikeuksia polkeneita uudistuksia. Tällä hetkellä kansainvälistä suojelua saavien oikeus perheeseen ei toteudu, vaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten yhteinen perhe-elämä katkeaa byrokraattisen prosessin ja kohtuuttomien kustannusten vuoksi.

Kannatamme niin ikään esitystä siitä, että turvapaikan ja toissijaista suojelua saaneen henkilön tasavertainen oikeus perheeseen taataan lailla. Pidämme erittäin tärkeänä yhdenvertaisuuden sekä ihmis- ja perusoikeuksien näkökulmasta sitä, että kansainvälistä suojelua saavien ihmisten oikeus perheeseensä turvataan suojelun perusteesta riippumatta. Kuten esitystekstissäkin mainitaan, näin ohjeistavat myös Euroopan komission tiedonanto jäsenmaille sekä Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisut.

Toimeentuloedellytys tekee perheenyhdistämisestä mahdotonta erityisesti kaikkein heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa oleville, kuten naisille, luku- ja kirjoitustaidottomille, pahoin traumatisoituneille ja terveysongelmista kärsiville kansainvälistä suojelua saaneille. Tällä hetkellä heidän osaltaan säädetty poikkeus toimeentuloedellytyksestä eli vaatimus jättää hakemus kolmen kuukauden sisällä turvapaikkapäätöksen saamisesta, ei todellisuudessa turvaa heidän oikeuttaan perhe-elämään perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta riittävällä tavalla. Aikarajaa sovelletaan tiukasti, ja kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, siihen liittyvä byrokraattinen prosessi tekee soveltamiskäytännöistä epäjohdonmukaisia ja epätasmoisia. Kaikissa kunnissa ei myöskään ole riittävästi osaavaa henkilökuntaa tai resursseja avustaa perheenyhdistämishakemusten tekemisessä, ja moni ei saa ajoissa apua aikaavievän perheeyhdistämisprosessin aloittamiseksi

Käytännössä aikarajan asettaminen kansainvälistä suojelua saaneen perhe-elämän suojalle ja mahdollisuudelle elää perheensä kanssa on kohtuutonta ja epäinhimillistä. Käytännössä monen kansainvälistä suojelua saaneen perhe asuu edelleen konfliktialueilla tai pakolaisleireillä. Perheenyhdistämishakemuksen jättäminen edellyttää, että näissä tilanteissa olevat ihmiset pystyvät kolmen kuukauden sisällä varaamaan ajan Suomen suurlähetystöön (usein toiseen maahan) tunnistautumista varten, ja tunnistautumaan lähetystössä. Käytännössä tämän aikarajan täyttäminen, etenkin jos lähetystö sijaitsee toisessa maassa, edellyttää matkustusasiakirjojen ja viisumien ja muiden viranomaistoimin laillistettujen dokumenttien hankkimista, suuren rahasumman keräämistä matkajärjestelyiden sekä hakemusmaksujen kattamiseksi sekä erittäin turvatonta matkustamista useaan kertaan vieraaseen maahan.

On myös mahdollista, että esimerkiksi kadonneisiin omaisiin saatetaan hakijoista riippumattomista syistä saada yhteys vasta kuukausien, toisinaan vasta vuosien jälkeen kansainvälisen suojelun saamisesta Suomessa. Perhe-elämän epäminen jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevilta henkilöiltä vain keinotekoiseen aikarajaan vetoamalla on kohtuutonta. Lisäksi nykyisellä käytännöllä on mittavat yhteiskunnalliset kustannukset, sillä perheestään erillään elävien mielenterveysongelmat ovat yleisempiä ja kotoutuminen hitaampaa.

Nähdäksemme toimeentuloedellytyksestä tulisi kuitenkin luopua myös uusien perheiden osalta, jotta perhe-elämän suoja koskisi kaikkia yhdenvertaisesti. On inhimillisesti ja perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta kohtuutonta, että Suomessa kesken turvapaikkaprosessin tavanneita henkilöitä, jotka ovat voineet viettää täällä perhe-elämää vuosia ja jopa saada lapsia turvapaikkaprosessin vielä ollessa käynnissä, koskee toimeentuloedellytys siinä tapauksessa, että toinen hakijoista saa kansainvälistä suojelua, mutta toinen jää sitä vaille. Lisäksi ongelma koskee tällä hetkellä esimerkiksi kotimaassaan seurustelleita ja yhteistä tulevaisuutta suunnitelleita henkilöitä, esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen edustajia, joilla mahdollisuutta nykymääritelmän mukaiseen yhteiseen perhe-elämään ei kotimaassa ole ollut.

Ulkomaalaislain muutos liittyen lapsen edun toteutumiseen maahantulosäännösten kiertämistä koskevassa sääntelyssä kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten perheenyhdistämistilanteissa

Pidämme esitystä maahantulosäännösten kiertämistä koskevan sääntelyn täsmentämisestä kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten perheenyhdistämistilanteissa välttämättömänä ja kannatettavana uudistuksena lapsen edun toteutumisen ja kansainvälisten sopimusten edellyttämän lasten oikeuksien ensisijaisuuden näkökulmasta.

Pidämme kuitenkin esitystä riittämättömänä sen rajoituessa koskemaan vain kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten perheenyhdistämistä. Lakiesityksellä tulisi puuttua myös ulkomaalaislain 36 § 1 ja 2 momentin epäselviin, epätäsmällisiin ja kohtuuttomiin soveltamiskäytäntöihin ja laintulkintaan. Viime vuosina omaksuttu laintulkinta heikentää merkittäväällä tavalla monien ihmisten perhe-elämän suojan toteutumista Suomessa, mukaan lukien Suomen kansalaisten. Perustuslain edellyttämät vaatimukset lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta jäävät edelleen täyttämättä. Niin ikään esityksessä tulisi täsmentää niitä kriteereitä, joiden perusteella Suomen viranomaisten asettama maahantulokiello puretaan perheenyhdistämistilanteissa.

Lakimuutos on välttämätön, sillä nykyinen laki on johtanut siihen, että alaikäisille yksintulleille annettuja kielteisiä päätöksiä perustellaan toistuvasti ulkomaalaislain 36 § 2 momentin mukaisella maahantulosäännösten kiertämisellä. Tilanteessa, jossa lähtömaan tilanne oikeuttaisi koko perheen suojelustatukseen, on kielteisiä päätöksiä annettu systeemaattisesti

vedoten mm. siihen, että lapsen vanhemmat ovat lähettäneet hänet ulkomaille ilman pakottavaa syytä ja näin kiertäneet maahantulolainsäädäntöä saadakseen koko perheelle oleskeluluvat. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan ja kuten esimerkiksi Pakolaisneuvonta sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu ovat huomauttaneet, pakottava syy ei kuitenkaan ole lainsäädäntöön kirjattu edellytys, vaan osa lain käytännöksi vakiintunutta tulkintaa.

Kansainvälistä suojelua saaneiden perheenyhdistämispäätöksissä lapsen etua ei ole usein huomioitu ensisijaisesti tai riittävästi. Lapsen etua ei ole arvioitu perusteellisesti eikä lapsen etua ole asetettu etusijalle, mikä on johtanut toistuvasti räikeästi lapsen edun vastaisiin päätöksiin. Ulkomaalaislain 36 § 2 momentin soveltaminen kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten perheenyhdistämisasiossa on johtanut tilanteeseen, jossa oikeuskäytäntö on muun muassa perheenyhdistämisdirektiivin sanamuodon ja tavoitteiden vastainen. Nyt esitetty muutos korjaisi osaltaan tätä ihmisoikeusongelmaa Suomessa.

Esitys ei kuitenkaan ole missään nimessä riittävän kattava ei lasten oikeuksien eikä yleisen perhe-elämän suojan toteutumisen näkökulmasta. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston on selvityksessään todennut, että

“Maahantulosäännösten kiertämistä koskeva säännösjättää lainsoveltajalle nykyisellään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta liian laajan harkintavallan. Sisäministeriön tulee toteuttaa lainsäädäntömuutokset sen varmistamiseksi, että ulkomaalaislain 36 § 2 momentti täyttää selkeämmin perustuslain asettamat vaatimukset lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä perhe-elämän suojasta. Säännöksen soveltamisala tulee rajata selkeämmin, etenkin perheenyhdistämisessä, mutta myös muiden oleskelulupaperusteiden kohdalla.” (Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020): Lapset ilman perhettä – Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikilla lapsilla on oikeus tuntea molemmat vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Tämä tarkoittaa, ettei lasta voi erottaa vanhemmistaan, mikäli se ei nimenomaisesti ole hänen etunsa mukaista toimivaltaisten viranomaisten arvion mukaan. Lapsen mahdollisuutta elää kiinteää tosiasiallista perhe-elämää molempien vanhempiensa kanssa on suojeltava. Myös ulkomaalaislain mukaan kaikissa viranomaispäätöksissä, jotka koskettavat lasta, lapsen edun tulisi olla päätöksen ensisijainen arviointiperuste. Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n kokemuksen mukaan perheenyhdistämispäätöksissä lapsen etua ei yleisesti huomioida riittävästi eikä lapsen oikeutta perheeseensä huomioida ensisijaisesti päätöksiä tehtäessä. Myöskään lapsen etua koskevaa arviota ei kirjata päätöksiin yksilöllisesti kuten Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää.

Myös muiden kuin lasten oikeutta viettää perhe-elämää suojataan kansainvälisillä laeilla. Perhe-elämän suoja on muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Suomen perustuslaissa vahvistettu perus- ja ihmisoikeus. YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen mukaan "perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustavanlaatuinen ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan". Kuitenkin nykyinen lain 36 § soveltamiskäytäntö, joka on kiristynyt maahanmuuttoviraston soveltamiskäytännön muutoksen myötä eikä lakimuutoksen seurauksena, on johtanut perhe-elämän suojan rapautumiseen Suomessa oleskeluluvalla olevien mutta myös niiden Suomen kansalaisten osalta, joiden perheenjäsen on kolmannen maan kansalainen. Maahanmuuttoviraston

tiukentunut ja oikeusasteiden siunaama tulkintakäytäntö johtaa yhä useammin tilanteisiin, missä todellinen ja todeksi uskottu perheside katkaistaan ja ihmiseltä riistetään oikeus perhe-elämään.

Yksi keskeinen ongelmakohta on siis ulkomaalaislain 36§ oleskeluluvan myöntämisen yleisiä edellytyksiä koskevan pykälän soveltaminen. Tämän pykälän epäselvä tulkinta ja epäyhdenmukaiselta vaikuttava soveltamiskäytäntö aiheuttaa kohtuuttomia oikeudellisia seurauksia perheenyhdistämistä hakeville henkilöille ja heidän perheilleen. Tämä ongelma koskee niin lapsia ja lasten oikeuksia kuin aikuisiakin ja ulottuu myös Suomen kansalaisten oikeuksiin viettää perhe-elämää oman puolisonsa tai omien vanhempiensa kanssa. Oikeus- ja viranomaiskäytäntö pykälän soveltamisessa ei ole myöskään yhdenmukainen tai läpinäkyvä eikä sitä tunnuta soveltavan kaikkien kohdalla yhdenvertaisesti. Tämä näkyy Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n tekemässä työssä jatkuvasti, mutta saman on todennut esimerkiksi Yhdenvertaisuuvaltuutetun toimisto.

Tällä hetkellä vallitseva laintulkinta tilanteissa, joissa lapsen etu ja maassaolon tai maahantulon yleiset ehdot ovat ristiriidassa, on yhä useammin lapsen edun vastainen. Etenkin sovellettaessa ulkomaalaislain 36 § 2 momenttia lasta koskevista perheenyhdistämispäätöksissä lapsen etua ei ole tulkittu ensisijaisena arviointiperusteena, vaan päätöksissä ulkomaalaislakia on tulkittu ihmis- ja perusoikeuksia rajoittavasti, korostaen ulkomaalaislain rajoituksia.

Turvapaikanhakijoiden tuki ry huomauttaa, että säädöksen tulkinta koskee myös kasvavaa määrää suomalaisia lapsia, joiden toinen vanhempi on esimerkiksi hakenut turvapaikkaa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi useammin kuin kerran; oleskellut maassa laittomasti tai syyllistynyt lievään rikokseen tai rikkeeseen. Esimerkiksi sellaisten perheiden suomalaisten lasten, joiden toinen vanhempi on turvapaikanhakijataustainen, oikeus molempiin vanhempiinsa jää usein toteutumatta. Päätöksiä perustellaan muun muassa siten, että vanhemmat ovat perustaneet perheen epävarmassa elämäntilanteessa ja näin ollen heidän ei voida katsoa olevan oikeutettuja perhe-elämän suojaan, vaikka he ovat todellisuudessa voineet elää vuosia yhdessä turvapaikkaprosessien venyessä vuosiksi johtuen maahanmuuttoviraston ja hallinto-oikeuksien ruuhkista. Suomalaiset lapset tai Suomessa asuvat lapset eivät saa pitää omaa vanhempaansa Suomessa, ja heidän oikeutensa vanhempiin ei toteudu, kun vanhemman katsotaan kiertäneen maahantulosaännöksiä. Tällöin suomalaisten lasten yhdenvertaiset oikeudet elää molempien vanhempiensa kanssa eivät toteudu, sillä mikäli rikokseen syyllistynyt lapsen vanhempi on Suomen kansalainen, ei perhe-elämän mahdollisuus automaattisesti katkea. Kyse on lapsen edusta ja oikeudesta, ja lakiesityksen esitöissä on hyvä ottaa huomioon myös tilanteet, joissa kyse on suomalaisten lasten eduista.

Myös vanhemman pienikin nuhteellisuus näyttää ajavan lapsen edun ohi, ja huoltajan lupa voidaan jättää myöntämättä sillä perusteella, että vanhempi vaarantaa yleisen järjestyksen. Yleisen järjestyksen vaarantavaksi seikaksi voidaan laskea hyvinkin vähäinen asia, esimerkiksi paperittomuuteen liittyvä sakkorangaistus laittomasta maassaolosta. On myös epäselvää, millä tavalla tällaiset seikat vanhenevat. Nyt lievä nuhteellisuus voi olla tapahtunut ennen lasten syntymää ja silti vaikuttaa lasten oikeuteen tulla vanhempansa hoitamaksi sekä lapsen mahdollisuuteen elää tosiasiallista perhe-elämää vanhempansa

kanssa. Näissä tilanteissa lasta rankaistetaan aikuisten usein ennen heidän syntymäänsä tekemistä valinnoista.

Tällä hetkellä eletään siis tilanteessa, jossa edes suomen kansalaisen tai kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten oikeus perhe-elämään ei toteudu täysimääräisesti heidän vanhempiensa tulkitun moitittavan toiminnan seurauksena. Vielä vaikeampi ja kohtuuttomampi tilanne on aikuisten perhe-elämän suojan osalta.

Lisäksi on epäselvää milloin maahantulokiellon saaneen henkilön maahantulokielto puretaan perheenyhdistämishakemuksen yhteydessä. Maahantulon yleisiin ehtoihin kuuluu myös, ettei hakijaa ole asetettu maahantulokieltoon. Maahanmuuttovirasto voi kuitenkin purkaa maahantulokiellon, silloin kun haetaan oleskelulupaa Suomessa. Maahanmuuttoviraston käytäntö on epäselvä ja vaikuttaa epäsystemaattiselta sen osalta, missä tilanteissa maahantulokielto puretaan ja haettu lupa myönnetään, ja missä tilanteissa taas maahantulokieltoa ei pureta ja sitä käytetään perusteena kielteisen päätöksen antamiseen.

Käytännössä ulkomalaislain 146 § edellyttää ja mahdollistaa kokonaisharkinnan lupien myöntämisessä ja maahantulokiellon asettamisessa: *“Pääsyn epäämistä, käännyttämistä ja maasta karkottamista sekä maahantulokiellon määrittämistä ja pituutta harkittaessa on otettava huomioon päätöksen perusteena olevat seikat sekä asiaan muutoin vaikuttavat seikat ja olot kokonaisuudessaan. Harkinnassa on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun ja perhe-elämän suojaan. Harkinnassa muutoin huomioon otettavia seikkoja ovat ainakin ulkomaalaisen maassa oleskelun pituus ja tarkoitus sekä ulkomaalaiselle myönnetyn oleskeluluvan luonne, hänen siteensä Suomeen sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan.”* Tässä kokonaisharkinnassa kokemuksemme mukaan perhe-elämän suoja ja lapsen etu jäävät toistuvasti ulkomaalaislain rajoitusten ja niin kutsutun maahanmuuton hallinnan jalkoihin.

Ulkomaalaislain 36 § tulisi täsmentää, jotta se täyttäisi selkeämmin perustuslain asettamat vaatimukset lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta eikä jatkuvasti ohittaisi perhe-elämän suojaa ja lasten oikeuksia kokonaisharkinnassa. Mikäli asiasta ei säädetä lailla, tulisi tämän lain esitöillä ja selkeillä ohjeistuksilla määritellä tarkemmin ne rajat, joissa ko. pykälä voidaan käyttää perhe-elämän suojaa ja lasten oikeuksia rajoittavasti.

Muutoksia lapsen alaikäisyyden määrittämistä perheenkokoamistilanteissa koskevaan sääntelyyn

Turvapaikanhakijoiden tuki ry pitää erinomaisena muutosesityksen tavoitetta yhdenvertaistaa alaikäisyyden määrittämisen käytäntöjä, ja puoltaa ehdotettua muutosta, jonka mukaan päivämäärä, joka on otettava huomioon ratkaistaessa lapsen alaikäisyyttä, on perheenyhdistämistä koskevan hakemuksen jättämisen päivämäärä.

Haluamme kuitenkin nostaa esiin tärkeän yksintulleita alaikäisiä koskevan epäkohdan, joka vaatisi korjaamista. Suurelle osalle Suomeen yksin tulleista alaikäisistä myönnetään oleskelulupa yksilöllisin inhimillisin syin eikä kansainvälistä suojelua. Tällöin yksilöllinen inhimillinen syy on lapsen alaikäisyys. Varsinaisia suojeluperusteita ei selvitetä, koska lapsen ei katsota voivan olla niistä perillä eikä puhuttelua voida välttämättä toimittaa niin,

ettei se vahingoita lapsen oikeutta hyvinvointiin. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin lapsen edun mukaista myöntää hänelle kansainväliseen suojeluun perustuva oleskelulupa, jotta lapsella olisi oikeuksiensa mukainen mahdollisuus jatkaa perhe-elämää sen mahdollistuessa tulevaisuudessa. On myös ratkaistava, miten toimitaan niiden Suomessa pysyvästi oleskelevien nuorten asiassa, joille myönnettiin lupa yksilöllisistä inhimillisistä syistä ja jotka eivät tästä syystä ole voineet edetä perheenkokoamisessa.

Yksilöllisin inhimillisin syin luvan saaneet eivät voi hakea oleskelulupaa muulle omaiselle. On esimerkiksi tilanteita, joissa Suomesta oleskeluluvan saanut nuori löytää esimerkiksi täysi-ikäisen sisaruksensa, ja haluaa jatkaa perhe-elämäänsä tämän kanssa. Nyt lainsäädäntö estää tämän. Mikäli nuorelle olisi alun perin myönnetty kansainvälistä suojelua, olisi perhe-elämän jatkaminen ainakin teoriassa mahdollista. Tällä hetkellä lakiesitys ei paranna millään muotoa näiden pian suomalaistuvien nuorten asemaa.

Ulkomaalaislain 60 § muuttaminen tarpeen

Perheenyhdistämisen mahdollistamiseksi myös pakolaisuuden keskeisistä lähtömaista saapuneiden kohdalla Turvapaikanhakijoiden tuki ry pitää tärkeänä tarkastella myös Ulkomaalaislain § 60. Kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden perheenjäsenten haavoittuva asema ja tosiasialliset olosuhteet tulee ottaa huomioon oleskelulupaprosessissa ja siihen liittyvissä asiakirjavaatimuksissa. Ulkomaalaislain 60 § vaatimusta laillisesta maassaolosta hakemuksen jättöhetkellä on syytä muuttaa sellaiseksi, että myös suojelua saaneiden henkilöiden, että henkilöiden, joiden perheenjäsenet ovat joutuneet pakenemaan on mahdollista edetä perheenyhdistämisessä.

Pykälässä säädetään oleskeluluvan hakemisesta. Ensimmäistä lupaa on haettava ennen Suomeen saapumista siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Poikkeuksena säädetään, että ensimmäistä oleskelulupaa voidaan kuitenkin 47 h, 49, 49 a, 50, 50 a, 51, 52, 52 a ja 52 d §:n perusteella hakea Suomessa. Vaatimus laillisesta oleskelusta hakemuksen jättöhetkellä asettaa kansainvälistä suojelua saaneiden perheenjäsenet sekä myös muita ryhmiä tilanteeseen, jossa lainsäädäntö estää perhe-elämän suojan toteutumista. Esimerkiksi kansallisuusvaltiostaan paenneiden on usein mahdotonta saada oleskelulupaa, matkustusasiakirjaa tai viisumia valtiosta, jossa he oleskelevat, voidakseen laillisesti matkustaa Suomen konsulipalveluasetuksessa heille määräämään lähetystöön. Tämä on vastoin Suomen ratifioiman Pakolaisen oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen henkeä ja este perhe-elämän viettämiselle.

Jotta kansainvälistä suojelua tai oleskeluluvan Suomesta saaneiden oikeus perhe-elämän viettämiseen toteutuisi, olisi ulkomaalaislain § 60 muutettava sellaiseen muotoon, että se mahdollistaisi hakemusten jättämisen perheenkokoajan toimesta Suomessa tilanteissa, joissa perheenjäsenet joko pakolaisuuden tai siitä juontuvan matkustusasiakirjojen puuttumisen, kansalaisuudettomuuden tai paperittomuuden takia oleskelevat maassa, jossa heidän on mahdotonta laillistaa oleskeluaan. Tämä on aiemmin ollut mahdollista ennen ulkomaalaislain perheenyhdistämistä vaikeuttaneita muutoksia, joten myös tässä olisi kysymys nyt voimassa olevista tiukennuksista luopumisesta ja nykyistä lakia

edeltäneeseen tilaan palaamisesta. Toinen vaihtoehto olisi luopua laillisen maassaoleskelun edellytyksestä yllämainituissa tilanteissa. Läheskään kaikissa EU-maissa ei tälläkään hetkeltä edellytetä laillista oleskelua siinä maassa, jossa hakemuksen jättää.

Jotta perheenyhdistäminen olisi mahdollista kaikille, on myös konsulipalveluasetusta (613/2015) muutettava, sillä Suomen edustustoja on vähän eikä hakijoilla ole tosiasiallista mahdollisuutta matkustaa heille osoitettuun lähetystöön. Olisikin tärkeää taata hakijoille oikeus asioida heille lähimmässä edustustossa riippumatta statuksesta tässä maassa. Suomen ja muiden EU-maiden tulisi hyödyntää EU:n viisumisäännösten kahdenvälisiä järjestelyjä koskevia säännöksiä useammin, jotta perheenyhdistäminen helpottuisi.

Muita huomioita ja muutostarpeita perheenyhdistämistä koskien

Perheiden toimeentulon, hyvinvoinnin ja nopean integroitumisen vuoksi sekä Turvapaikanhakijoiden tuki ry pitää tärkeänä, että Suomessa jo hakemusvaiheessa oleskelevalle perhesiteeseen perustuvaa lupaa hakevalle hakijalle myönnetään työnteko-oikeus hakemuksen käsittelyn ja mahdollisen valituksen käsittelyn ajaksi.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien perhesuhteita arvioitaessa ja niitä todistavia asiakirjoja vaadittaessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota vähemmistöjen vaikeaan asemaan monissa maissa. Aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos siihen on muu painava syy. Myös samaa sukupuolta oleva henkilö katsotaan perheenjäseneksi, jos parisuhde on kansallisesti rekisteröity. Kaikissa maissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen mahdollisuus rekisteröidä ja laillistaa perhesiteensä ei ole mahdollista. Näin ollen myöskään perhesiteen todistamisessa Suomen viranomaisille ei voida edellyttää samoja asioita.

Helsingissä 24.9.2021,

Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n puolesta

**Sanna Valtonen, puheenjohtaja
Veera Kaleva, asiantuntija**